

4. Масленникова В. Ш. Теоретические аспекты подготовки социального педагога в системе среднего специального образования. — Казань: Лаборатория оперативной полиграфии КГУ, 1995. — 93 с.
5. Міщик Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: Дис. докт. пед. наук 13.00.05. / Запорізький держ. у-т. — Запоріжжя, 1997. — 358 с.
6. Моделювання виховної діяльності в системі професійної підготовки студентів / За ред. А.Й.Капської. — К.: ІЗМН, 1998. — 192 с.
7. Чистякова С.Н. Научно-методические вопросы профессиональной ориентации школьников // Профессиональная ориентация школьников в условиях рыночной экономики. — Ленинск-Кузнецкий, 1994. — С. 4–12.
8. Шарова И.В. Формирование профессионально этической культуры социального педагога: Дис. канд. пед. наук: 13.00.01. — 148 с.

Володимир ОМЕЛЬЯНЕНКО

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті подано аналіз сутності і компонентів здоров'язберігаючої компетентності вчителя фізичної культури. Обґрунтовано необхідність розв'язання суперечності між високими вимогами суспільства до здоров'язберігаючої компетентності вчителя фізичної культури і недостатньою дослідженістю теоретико-методологічних і технологічних аспектів формування цієї компетентності.

Освіта, компетентність і здоровий спосіб життя у ХХІ ст. повинні домінувати серед важливих факторів забезпечення безпеки життя кожної людини. Вчителю фізичної культури належить важлива соціальна функція в переданні знань і вмінь збереження здоров'я, тому формування здоров'язберігаючої компетентності такого майбутнього педагога є необхідною та обов'язковою компонентою його біологічної підготовки.

Мета статті — теоретично обґрунтувати проблему формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього вчителя фізичної культури.

Відповідно до поставленої мети використовувалися такі методи дослідження як аналіз нормативних документів, офіційних документів Міністерства освіти і науки України, спеціальної літератури, періодичної преси і контент-аналіз.

Особистість вчителя і його професійна підготовка завжди займала і продовжує займати одне із центральних місць у системі педагогічної освіти. Не випадково важливим науковим напрямком в галузі освіти є подальша розробка проблеми професійної підготовки вчителя.

Соціально-оздоровча функція освіти актуалізує проблему формування здо-

ров'язберігаючої компетентності педагога. Провідне місце у цьому напрямку належить вчителю фізичної культури, від компетентності якого багато в чому залежить здоров'я і працездатність нації загалом.

Останнім часом обґрунтоване занепокоєння викликає стан здоров'я школярів у нашій державі. За даними Міністерства охорони здоров'я України, серед дитячого населення за останнє десятиліття істотно (в 1,5–3 рази) зросла частка хронічних захворювань, які призводять до інвалідності. Це хвороби нервової, ендокринної, серцево-судинної, шлунково-кишкової, кістково-м'язової систем. Серед наших першокласників — не більше 9 відсотків практично здорових дітей. Кількість хронічно хворих дітей збільшується за роки навчання у 2,5 рази [7].

Фахівці називають різні причини незадовільного рівня здоров'я сучасних школярів, серед яких і відсутність у школі ефективної моделі виховання свідомого та дбайливого ставлення до власного здоров'я. Нині постала проблема створення нової гуманістичної моделі розвитку фізичної культури, в центрі уваги якої — інтереси, потреби, мотиви та здоров'я конкретної людини [6].

Формування нової моделі фізичного виховання вимагає формування здоров'язберігаючої компетентності майбутньо-

го вчителя фізичної культури. Досліджуючи цю проблему, виникла потреба її теоретичного обґрунтування. Основним напрямком теоретико-методологічного обґрунтування вказаної проблеми є визначення дефініцій цього процесу. Очевидним є те, що формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього вчителя фізичної культури значною мірою залежатиме від загальнотеоретичних поглядів на суть і складові поняття “компетентність”, “компетенції” і “здоров'язберігаюча компетентність”.

Компетентність випускника ВНЗ визначається багатьма чинниками, оскільки власне компетентності, на думку багатьох міжнародних експертів, є тими індикаторами, що дозволяють визначити готовність майбутнього спеціаліста до життя, подальшого особистого розвитку й активної участі в житті суспільства.

Аналізуючи сучасні джерела в психолого-педагогічній галузі знань, нами не виявлено загальноприйнятого терміну “компетентність”. Це обумовлено тим, що фахівці пов'язують його з різними аспектами життєдіяльності людини. Виокремлюються ключові, життєві, освітні, професійні та інші компетентності людини.

Більшість авторів пов'язують поняття “компетентність” з професійною діяльністю людини. Компетентність розглядається як сукупність знань, умінь, навичок, способів і засобів досягнення цілей, а також уміння актуалізувати опановані знання й уміння в потрібний момент і використати їх у процесі реалізації професійних функцій [2].

За визначенням багатьох міжнародних експертів, поняття ключових або життєвих компетентностей належать до сфери узагальнених понять, яка містить комплекс різних компонентів — знань, умінь, навичок, взаємовідносин, цінностей та інших чинників, що становлять особистісні й суспільні аспекти життя і діяльності людини та від яких залежить особистий і суспільний прогрес. Якщо сфера життя, в якій людина відчуває себе компетентною (тобто здатною ефективно функціонувати), є вузькою, наприклад, у рамках певної наукової дисципліни, то мож-

на говорити про предметну чи галузеву компетентність.

Відомі російські педагоги В. Краєвський, А. Хуторський визначають освітні компетенції як складні узагальнені способи діяльності, що їх опановує учень під час навчання. На їхню думку, компетентність є результатом набуття компетенцій.

Міжнародний експерт, професор О. Крісан, узагальнюючи досвід різних країн, зазначає, що спостерігається тенденція до розроблення системи компетентностей на різних рівнях змісту. Таку систему можуть складати компетентності “надпредметні” (міжпредметні), загальнопредметні (їх набуває учень упродовж вивчення тих чи інших предметів), спеціально-предметні (їх набуває учень при вивченні конкретного предмета) [4].

Аналіз нормативно-правових документів і спеціальної літератури виявив також відсутність одностайності у трактуванні поняття “здоров'язберігаюча компетентність”, що пояснюється його поліфункціональним характером.

У Національній доктрині розвитку освіти звертається увага на необхідність пропаганди здорового способу життя, стимулювання в молоді прагнення до здорового способу життя, забезпечення індивідуального підходу під час занять фізичними вправами, можливості набуття кожною людиною необхідних науково обґрунтованих знань про здоров'я і засоби його зміцнення, про шляхи і методи протидії хворобам, про методики досягнення високої працездатності і тривалої творчої активності [5].

В Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту зазначається, що зміст і обсяг занять фізичними вправами повинні визначатися на підставі науково обґрунтованих норм для окремих груп населення, наявних мотивів і цінностей, з урахуванням характеру рухової активності людини у професійній діяльності, навчанні і побуті. Першочергового значення набуває формування у громадян переконання в необхідності регулярного використання різнома-

нітних форм фізичного виховання та масового спорту [6].

Формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього вчителя фізичної культури відображено в кваліфікаційній характеристиці випускника факультету фізичного виховання, де зазначені типові завдання з усіх видів професійної діяльності педагога. Опанувавши матеріал циклу медико-біологічних дисциплін, спеціаліст повинен, зокрема: розуміти закономірності взаємодії організму з навколишнім середовищем; науково вірно оцінювати вплив фізичних вправ на організм людини; визначати рівень фізичного розвитку та оцінювати стан соматичного здоров'я школярів; раціонально дозувати фізичне навантаження; проводити кваліфіковану консультацію серед населення з питань вибору найбільш корисних для кожної людини рухових режимів і форм занять фізичними вправами та ін.

Аналіз змісту навчальних програм з фізичного виховання школярів за останні 20 років показав, що пріоритетним матеріалом поступово стають теоретико-методичні знання, засоби і методи оздоровлення учнів, способи контролю за власним станом здоров'я [8].

Головними вимогами до сучасних уроків фізичної культури, відповідно до програми, є вироблення в учнів інструктивних навичок і вмій самостійно займатися фізичними вправами і дотримуватися здорового способу життя.

У процесі вивчення предмета "Фізична культура" повинні враховуватися найсприятливіші вікові та анатомофізіологічні періоди розвитку й оздоровлення організму школярів, розкриватися значення занять фізичними вправами для здоров'я учнів тощо.

Пріоритетність формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього вчителя фізичної культури обумовила необхідність проаналізувати теми дисертаційних досліджень, які є в базі даних Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського. Аналіз показав, що в дисертаціях вивчаються різні аспекти професійної

підготовки спеціалістів у галузі фізичної культури. Однак за всієї різноманітності підходів до підготовки педагогічних кадрів проблема біологічної підготовки вчителя фізичної культури належно не відображена в дисертаційних роботах, зокрема, проблема формування здоров'язберігаючої компетентності, тоді як об'єктивних причин для вивчення останньої проблеми є достатньо.

Важливе місце у дослідженні проблеми формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього вчителя фізичної культури в навчальному процесі займають статті, які регулярно публікуються в науковій періодиці. З метою вивчення сучасного стану проблеми, що нас цікавить, був проведений аналіз статей, надрукованих за останні роки у науково-методичних журналах, які висвітлюють актуальні проблеми підготовки вчителя фізичної культури. В результаті аналізу статей було визначено, що проблема формування здоров'язберігаючої компетентності шкільного педагога розглядалася в загальному аспекті різними авторами [3]. Однак суть поняття і технологія формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього вчителя фізичної культури практично не розглядалася, а тому вимагає подальшої розробки.

Таким чином, актуальність дослідження проблеми формування здоров'язберігаючої компетентності шкільного педагога визначається: сучасними тенденціями розвитку освіти; нереалізованим потенціалом вищих педагогічних закладів освіти у підготовці висококваліфікованих кадрів, спроможних ефективно реалізовувати завдання збереження і зміцнення здоров'я школярів; підвищенням вимог до здоров'язберігаючої компетентності вчителя фізичної культури.

Вивчення досвіду роботи педагогічних ВНЗ дозволив виявити невідповідність між зрослими вимогами суспільства до здоров'язберігаючої компетентності вчителя і недостатньою:

– науково-теоретичною розробленістю проблеми формування здоров'язберігаючої компетентності;

– розробленістю програмно-методичного забезпечення її формування в процесі навчання у ВНЗ;

– розробленістю змістового і методико-технологічного аспекту формування здоров'язберігаючої компетентності педагога.

Аналіз педагогічних досліджень і практичного досвіду свідчать про зростаючий інтерес до питань, пов'язаних із здоров'язберігаючою компетентністю вчителя фізичної культури. Однак проблема її формування залишається невирішеною. Основними причинами цього є:

– відсутність загально визнаного розуміння здоров'язберігаючої компетентності вчителя фізичної культури як комплексного феномена, який має великий потенціал для покращення рівня здоров'я підростаючого покоління;

– недостатня розробленість теоретико-педагогічних основ формування здоров'язберігаючої компетентності педагога, що характеризують її суть і можливості вдосконалення.

Переорієнтація змісту фізичного виховання учнівської молоді на оздоровчу спрямованість вимагає вдосконалення змісту біологічної компоненти професійної підготовки вчителя фізичної культури. Контент-аналіз змісту навчальних програм з фізіології людини і фізіологічних основ фізичного виховання показав, що проблемі оздоровлення людини присвячено менше одного відсотка навчального матеріалу. Це питання, які розкривають значення рухової активності людини і фізіологічні основи організації занять дітей і підлітків фізичною культурою. У змісті цих програм не передбачено вивчення проблеми керування здоров'ям людини, що передбачає аналіз стану керованого об'єкта, прийняття управлінських рішень, їх реалізацію й оцінку ефективності [1].

Переорієнтацію змісту біологічної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури з природничо-наукового спрямування на гуманістичний, людиноцентричний вимагають сучасні уявлення про здоров'я, які базуються на провідних теоретичних положеннях про єдність організму з навколишнім

середовищем, вчення про адаптацію, теорії гомеостазу, теорії функціональних систем і даних біологічної кібернетики про системи керування в біологічних об'єктах.

Вчитель фізичної культури повинен володіти методиками визначення та оцінки кількісних показників здоров'я індивіда та вміти використовувати найбільш інформативні з них у практичній діяльності. Для цього, на нашу думку, не потрібно у навчальні плани включати нові дисципліни або спеціальні курси. Необхідно внести відповідні корективи у навчальні програми з біологічних дисциплін для студентів факультетів фізичного виховання ВНЗ. Особливої уваги в цьому контексті надається фізіології, оскільки вивчення функцій систем організму може доповнюватися методами дослідження їх функціонального стану за допомогою різноманітних біологічних проб.

Результати чотирьохрічної апробації навчальних програм з біологічних дисциплін, складовою яких є теорія і технологія керування здоров'ям людини, показали, що студенти факультету фізичного виховання Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка можуть визначати й оцінювати стан керованого об'єкта, приймати управлінські рішення, реалізовувати їх та оцінювати ефективність розробленої програми оздоровлення школярів.

Із врахуванням вищесказаного можемо зробити наступні висновки:

1. Під компетентністю людини педагоги розуміють спеціально структуровані знання, вміння, навички і ставлення, що їх набувають у процесі навчання. Вони дозволяють людині ідентифікувати і розв'язувати незалежно від контексту проблеми, характерні для певної сфери діяльності.

2. Суть поняття “здоров'язберігаюча компетентність” учителя фізичної культури досліджена недостатньо, а тому вимагає подальших наукових пошуків.

3. Необхідно ліквідувати суперечність між зрислою вимогою суспільства до здоров'язберігаючої компетентності вчителя фізичної культури і недостатньою теоретико-

методологічною і методико-технологічною розробленістю проблеми її формування.

Подальше наше дослідження передбачає визначити суть, структуру і зміст здоров'язберігаючої компетентності майбутньо-

го вчителя фізичної культури, обґрунтувати організаційно-педагогічні умови та розробити методико-технологічний аспект її формування в процесі біологічної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апанасенко Г.Л. Проблемы управления здоровьем человека // Наука в олимпийском спорте. — 1999. — Спец. выпуск. — С. 56–60.
2. Белкин А.С. Компетентность. Профессионализм. Мастерство. — Челябинск: Юж.-Урал. книж. изд-во, 2004. — 176 с.
3. Воронін Д.С. Здоров'язберігаюча компетентність студента в соціально-педагогічному аспекті // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. — 2006. — № 2. — С. 25–28.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. — К.: К.І.С., 2004. — 112 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2002. — № 2. — С. 9–22.
6. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту. Указ Президента України від 28 вересня 2004 року № 1148.
7. Ніколаєнко С. М. Освіта в інноваційному поступі суспільства // Освіта України. — 14 серпня.
8. Фізична культура: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 5–12 класи. — К.: Перун, 2005.

Микола ЛІСОВИЙ

СТРУКТУРА І РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

На основі аналізу педагогічних, методичних, лінгвістичних джерел, дисертаційних досліджень у статті визначаються структурні компоненти, показники та рівні сформованості професійного мовлення майбутніх медичних працівників.

Нині накопичено певний теоретичний і експериментальний матеріал щодо формування професійного мовлення майбутніх фахівців різних галузей народного господарства, освіти. Науковці по-різному підходять до вирішення даної проблеми, пропонуючи систему різноманітних завдань, педагогічні технології, розробляючи лінгводидактичні напрямки формування мовленнєвої культури студентів вищих навчальних закладів. Проте далеко не завжди розглядаються компоненти, показники, критерії, та рівні сформованості професійного мовлення.

На нашу думку, перш ніж формувати певні уміння, навички, тим більше професійне мовлення майбутніх фахівців, необхідно встановити й проаналізувати його структуру, ознаки, виявити у студентів рівень володіння мовними знаннями, мовленнєвими уміннями

та навичками, визначити, що саме потрібно вдосконалювати.

Метою статті є висвітлення структурних компонентів, показників і рівнів сформованості професійного мовлення студентів вищих медичних навчальних закладів на основі педагогічних, лінгвістичних наукових джерел, дисертаційних досліджень.

Дослідження в галузі психолінгвістики (М. Жинкін, О. Леонт'єв, О. Лурія) дають підстави твердити, що для повноцінного спілкування людина повинна мати цілу низку вмінь: по-перше, швидко і правильно орієнтуватися в умовах спілкування; по-друге, правильно спланувати своє мовлення; по-третє, знайти адекватні засоби для передачі його змісту. Сам мовленнєвий процес учені визначають як творчий, оскільки одну і ту саму думку різні люди передають по-різному [1, 56].